

A photograph of three smooth, dark grey stones stacked vertically on a light-colored surface. The stones are rounded and have a slightly textured appearance. The background is a soft, out-of-focus light blue and white, suggesting a sky or water.

Deklaration om nordisk språkpolitik

Utkast pr oktober 2005

Inledning

Denna text handlar om språk och länder i Norden. Det finns fem stater i det nordiska samarbetet: Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, och tre självstyrande områden i Norden: Färöarna, Grönland och Åland; dessutom finns det ett sammanhängande samiskt kultur- och språkområde på norskt, svenskt och finskt territorium.

I Norden betraktar vi alla språk som likvärdiga. De har dock inte alla samma roll. Ett språk kan vara **komplett och samhällsbärande** i förhållande till det språksamhälle där det talas. Att ett språk är **komplett** betyder i detta sammanhang att det kan användas på samhällets alla områden. Att ett språk är **samhällsbärande** betyder att det i ett givet språksamhälle används till officiella ändamål, som t.ex. undervisning och lagstiftning.

I Norden finns det sex språk som både är kompletta och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska, norska (i sina båda skriftspråksformer bokmål och nynorska) och svenska. Att sammanhanget mellan språk och nation inte är ett-till-ett visar t.ex. Finland där både finska och svenska är lagfästa nationalspråk. Det finns ytterligare två språk som kan betraktas som samhällsbärande men inte kan användas på samhällets alla områden: samiska i olika varieteter och grönländska. Dessutom finns det några minoritetsspråk med speciell ställning: meänkieli (tornedalsfinska), kvänska, romani i olika varieteter, jiddisch, tyska och de olika nordiska teckenspråken. När uttrycket Nordens språk används i denna text avses alla dessa språk. När uttrycket **Nordens samhällsbärande språk** används i denna text avses danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska medan Nordens statsbärande språk endast avser danska, finska, isländska, norska och svenska. Slutligen talas det cirka 200 utomnordiska språk i Norden i och med att invandringen de senaste decennierna har utökat den språkliga mångfalden. När uttrycket **alla språk i Norden** används i denna text avser det totaliteten av språk som talas i hela Norden.

I texten används beteckningen *nordbor* om alla personer som bor permanent i något land i Norden.

En demokratisk språkpolitik för det mångspråkiga Norden

Utgångspunkten för den nordiska språkpolitiken är att Nordens språk är och förblir starka, och levande, att de som är samhällsbärande språk förblir samhällsbärande och att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska.

Nordbors språkliga rättigheter

Norden är i dag en mångspråkig region där medborgarna har goda språkkunskaper och där språkpolitiken vilar på en demokratisk tradition. Norden kan därför i en globaliserad värld bli en språkpolitisk förebild för andra regioner. Mångspråkigheten ger förutsättningar för kunskaper, skaparkraft, perspektiv och internationella kontakter i en utsträckning som inte är möjlig i enspråkiga samhällen.

En sådan utveckling kräver en samlad, långsiktig och effektiv språkpolitisk insats.

Nordisk språkpolitik tar sin utgångspunkt i att alla nordbor har rätt

- att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet
- att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen
- att tillägna sig språk med internationell räckvidd, som engelska, spanska, franska, arabiska m.fl., så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet
- att bevara och utveckla sitt modersmål.

Målen

En nordisk språkpolitik måste därför sikta mot

- att alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor
- att alla nordbor skall kunna kommunicera med varandra i första hand på ett skandinaviskt språk, i andra hand via tolkning
- att alla nordbor skall ha grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden

- att alla nordbor skall ha mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk
- att alla nordbor skall få stöd för utveckling av sitt modersmål
- att ha allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

Dessa mål förutsätter också att alla nordbor visar tolerans för språklig variation och mångfald, både mellan och inom språken. För att målen skall nås förpliktar sig kultur- och utbildningsministrarna att arbeta med följande fyra frågor: språkförståelse och språkkunskap, parallellspråkighet, mångspråkighet och Norden som språklig föregångsregion.

Fyra frågor att arbeta med

Språkförståelse och språkkunskap

För att uppnå målen måste

- grannspråksundervisningen i skolan förstärkas liksom undervisningen i skandinaviska språk som hjälpspråk och främmande språk
- Nordens samhällsbärande språk vara väl synliga i det offentliga livet, t.ex. i tv och film
- böcker på Nordens samhällsbärande språk finnas tillgängliga i bokhandlar och på bibliotek
- internordiska ordböcker i pappersform och elektronisk form utarbetas
- maskinöversättningsprogram för Nordens samhällsbärande språk och program för flerspråkig
- sökning i nordiska databaser utvecklas.

Parallellspråkighet

Med parallellspråkighet avses samtidig användning av flera språk inom ett eller flera områden.

Det ena språket slår inte ut eller ersätter det andra, utan språken används parallellt.

Parallellspråkighet mellan engelska och Nordens språk

Nordborna med sina internationellt sett goda engelskkunskaper har särskilt gynnsamma förutsättningar att utveckla parallellspråkighet mellan engelska och något eller några av Nordens språk inom vissa områden. En konsekvent parallellspråkspolitik innebär:

- att såväl Nordens samhällsbärande språk som engelska skall kunna användas som vetenskapliga språk
- att förmedling av vetenskapliga resultat på Nordens samhällsbärande språk skall vara meriterande
- att utbildningen i vetenskapligt fackspråk, särskilt i skrift, skall ges både i engelska och Nordens samhällsbärande språk
- att universitet, högskolor, forskningsråd och andra vetenskapliga institutioner skall utveckla långsiktiga strategier för språkval, parallellspråkighet, språkutbildning och översättningsstöd inom sina verksamhetsområden
- att nordiska terminologiorgan skall fortsätta koordinera terminologin inom nya områden
- att företag och arbetsmarknadsorganisationer skall utveckla strategier för parallellspråkighet.

Parallellspråkighet mellan språken i Norden

Parallellspråkighet är inte bara en fråga om engelska utan måste vidare finnas mellan alla språken i Norden. Det innebär:

- att den nordiska språkkonventionen skall ge en god juridisk grund för talare av Nordens samhällsbärande språk
- att nordbor med ett icke-nordiskt språk som modersmål behöver dels en väl utbyggd utbildning i landets samhällsbärande språk, dels möjligheter att använda det egna modersmålet
- att möjligheterna för skolbarn med icke-nordiskt modersmål att få undervisning både på sitt modersmål och på landets samhällsbärande språk skall beaktas.

Mångspråkighet och flerspråkighet

Nordens länder blir alltmer mångspråkiga, och många nordbor är i dag flerspråkiga, i första hand de som har annat modersmål än landets majoritetsspråk. Det gäller nordbor med följande språk som modersmål:

- Samiska, kvänska, meänkieli (tornedalsfinska), romani och jiddisch samt finska (i Sverige) och tyska (i Danmark) är lagfästa minoritetsspråk i ett eller flera länder i Norden. Nordisk språkpolitik har ett ansvar inför världssamfundet för att i synnerhet de språk som inte är nationalspråk någonstans fortlever och utvecklas och att alla minoritetsspråk kan fortsätta att existera. Samma minoritetsspråksställning bör tillerkännas teckenspråken i de nordiska länderna.
- Närmare 200 andra språk är modersmål för nordbor och skall ha sådant stöd av institutioner inom vetenskap och kultur att de kan användas i Norden. Det bör fin-

nas minst ett ställe för varje språk i Norden där man har expertis eller kan hänvisa till europeisk expertis i detta språk.

En särställning intar också grönländska. Det är majoritetsspråk på Grönland men har relativt få talare. Det bör stödjas så att det kan fortsätta fungera som samhällsbärande språk.

Norden som språklig föregångsregion

Norden ses som en föregångsregion när det gäller språkfrågor. Nordisk språkgemenskap präglas av medborgarnas strävan att förstå och respektera varandras modersmål. Nordiskt språksamarbete är demokratiskt och öppet för insyn och i centrala delar offentligt finansierat. Det finns en politisk vilja att bevara den nordiska språkgemenskapen, bland annat genom den nordiska språkkonventionen. Denna nordiska modell för språkgemenskap och språksamarbete bör lyftas fram i internationella sammanhang.

Om Norden skall befästa sin position som föregångsregion krävs satsningar på sådana forskningsområden som är språkpolitiskt intressanta, såsom andraspråksforskning, språkteknologi och språkpedagogik. Norden skall också eftersträva att vara ledande inom det område som kallas klarspråksarbete, d.v.s. att göra myndighetsspråket begripligare. I ett europeiskt sammanhang skall Norden verka för rätten att använda de statsbärande språken.

De nordiska ministrarna förpliktar sig till att arbeta för att förverkliga de långsiktiga målen och ålägger Nordens språkråd att varje år rapportera till ministrarna om hur man i varje land lyckas leva upp till målen.

The final version of this declaration will be translated into each of the Nordic languages and English.